

MATTI HAAPOJA - MURHAMIES SUKUPUUN VARJOSSA

Tämän illan otsikko tuo varmasti monen mieleen ne loppuunkalutut, yleensä vitseinä kerrotut tarinat sukututkijasta, joka lopetti tutkimisen vähin äänin, kun vastaan tuli ensimmäinen hevosvaras tai muu vastaava suvun musta lammas.

Tarinat lienevät peräisin niiltä ajoilta, kun vielä oli muotia hakea menneisyydestä jonkinlaista lisäarvoa omalle asemalle. Haluttiin ehkä löytää esivanhemmista huomattavia henkilöitä, esim. aatelisia, joiden urotöistä voisi saada jonkinlaista kultausta omille ohimoille.

Haluan vakuuttaa, että minulla ei tässä yhteydessä ole mitään tuonkaltaisia tarkoituksia.

Kävi vain niin, että tutkiessani isäni sukua, vastaan tuli joitakin niin mielenkiintoisia sukulaisyhteyksiä, että oli suorastaan pakko tehdä muutama, sanoisin genealoginen syrjähyppy.

Sieltä meidän suvun kuvitteellisen sukupuun varjosta, ikään kuin puusta pudonneena, löytyi Matti Haapoja. Ei minkään syrjähyppyn, vaan aivan rehellisen naimakaupan seurauksena. Ja löytyi sieltä pari muutakin merkkimiestä, jotka taas Matin kanssa keikkuvat saman sukupuun oksilla. Koska näillä sukulaisyhteyksillä on, oman sukututkimukseni lisäksi, myös yleisempää merkitystä, ovat ne mukana tässä esityksessä.

Jonkinlaisena esittelynä Matti Haapoja voidaan sanoa, että häntä on sanottu Suomen rikoshistorian ahkerimmaksi tappajaksi,

moninkertaiseksi ryöstömurhaajaksi, hevosvarkaaksi, puukkojunkkariksi ja myös taitavaksi pakenijaksi. Toisaalta hänestä on monissa yhteyksissä pyritty tekemään jonkinlaista myyttistä sankarihahmoa, joka esimerkiksi ryösti rikkailta ja jakoi köyhille. Häntä on myös kuvattu pääasiassa metsissä piileskeleväksi rosvoksi, joka sieltä hyökkäili uhriensa kimppuun.

Tosiasiassa Matti ryösti ja varasti vain itselleen ja liikkui verrattain näkyvästi, jopa julkeasti, yleisillä paikoilla, maanteilla ja markkinoilla.

Historiallinen tausta

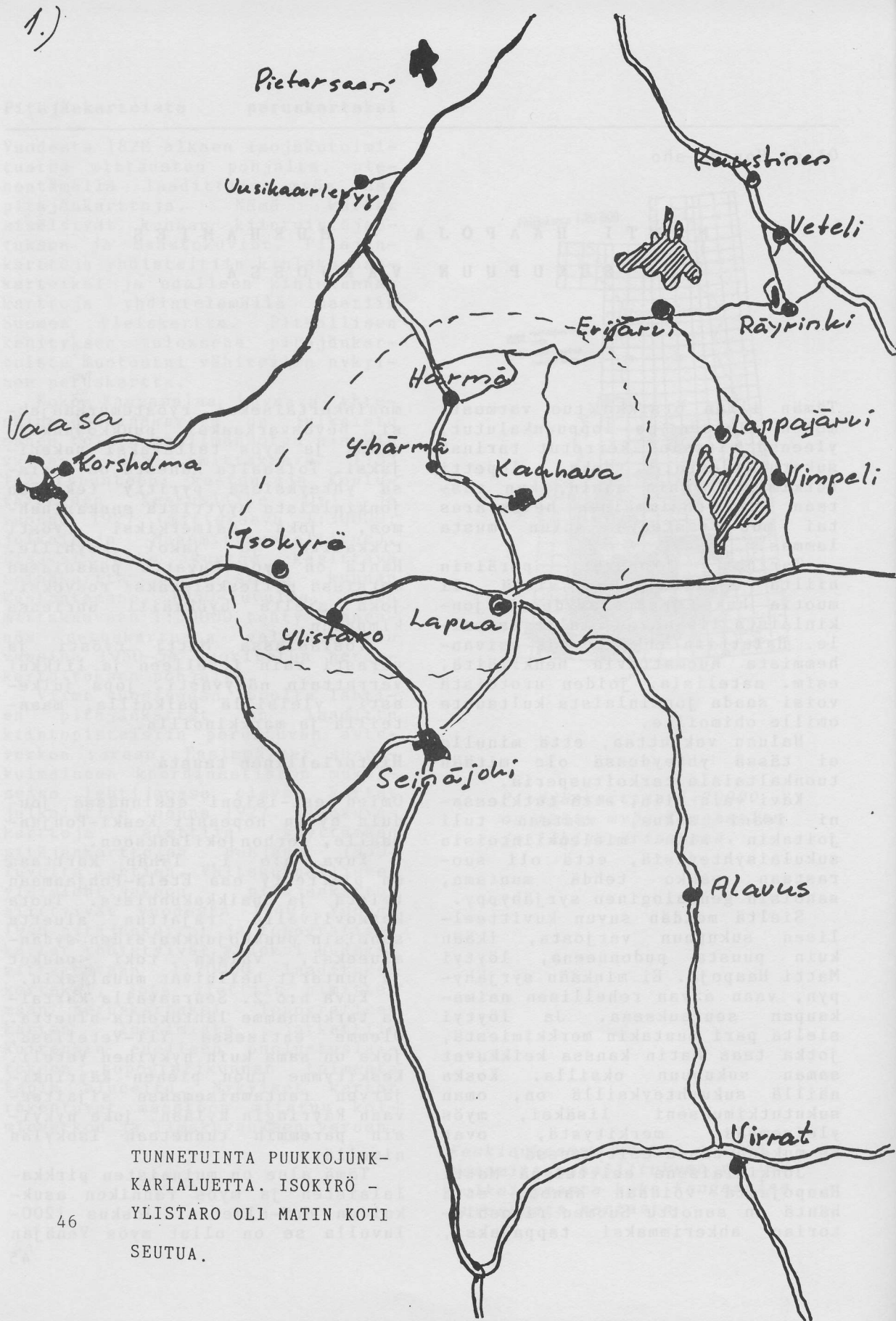
Omien esi-isieni etsinnässä jouduin hyvin nopeasti Keski-Pohjanmaalle, Perhonjokilaaksoon.

Kuva n:o 1. Tähän karttaan on piirretty osa Etelä-Pohjanmaanteistä ja paikkakunnista. Tuota katkoviivalla rajattua aluetta sanoisin puukkojunkkareiden sydänalueeksi, vaikka toki puukot ja puntarit heiluivat muuallakin.

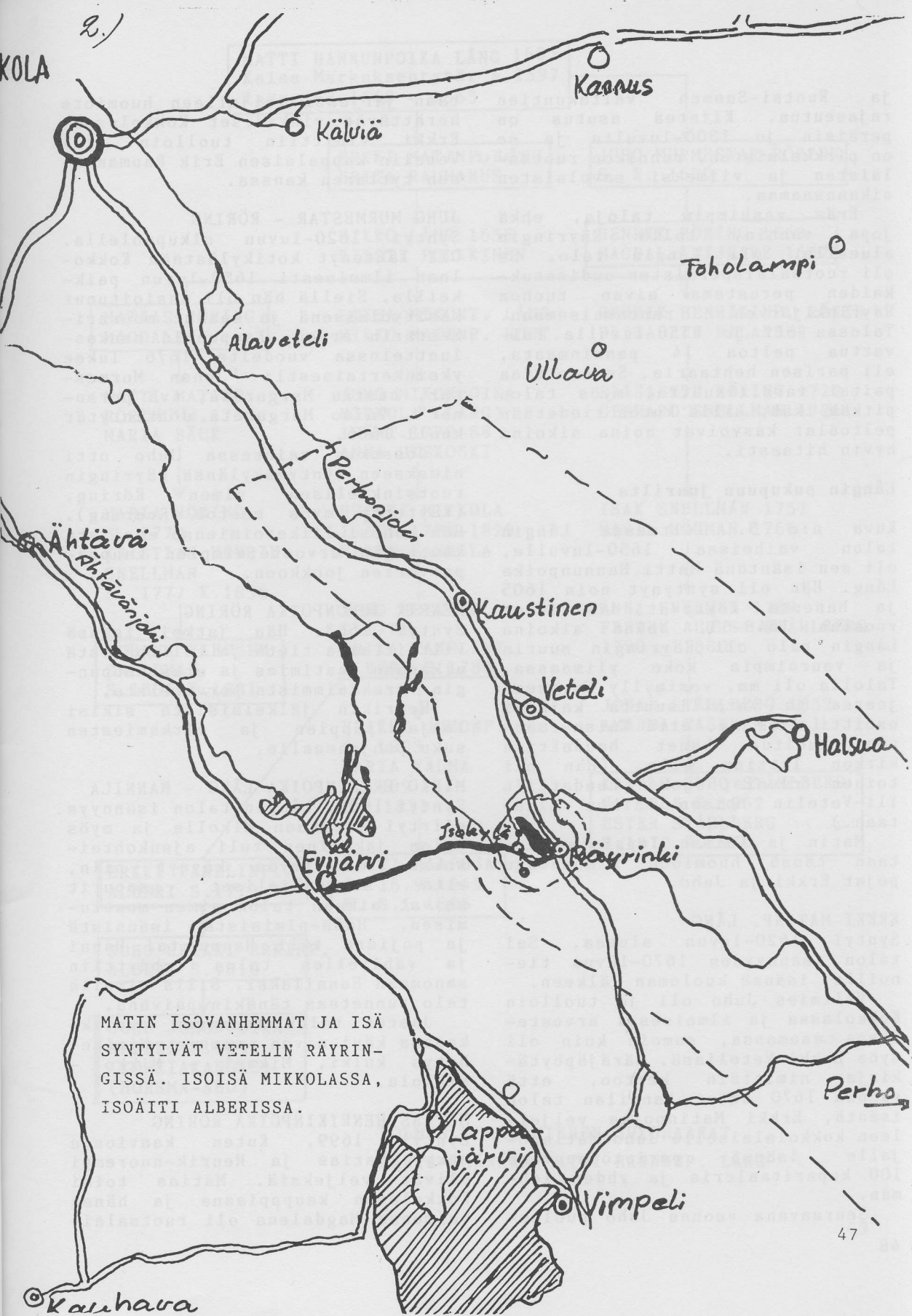
Kuva n:o 2. Seuraavalla kartalla tarkennamme lähtökohta-aluetta. Olemme entisessä Yli-Vetelissä, joka on sama kuin nykyinen Veteli. Keskitymme tuon pienen Räyrinkijärven rantamaisemassa sijaitsevaan Räyringin kylään, joka nykyisin paremmin tunnetaan Isokylän nimellä.

Tämä alue on muinaisten pirkkalalaisten ja myös rannikon asukkaiden erä-aluetta. Joskus 1200-luvulla se on ollut myös Venäjän

1.)

TUNNETUINTA PUUKKOJUNK-
KARIALUETTA. ISOKYRÖ -
YLISTARO OLI MATIN KOTI
SEUTUA.

ja Ruotsi-Suomen valtakuntien rajaseutua. Kiinteä asutus on peräisin jo 1300-luvulta ja se on pirkkalaisten, rannikon ruotsalaisten ja viimeksi savolaisten aikaansaamaa.

Eräs vanhimpia taloja, ehkä jopa vanhin, tällä Räyringin alueella, oli Långin talo. Se oli ruotsalaisperäisten uudisasukkaiden perustama aivan tuohon Räyrinkijärven rantamaisemaan. Talossa oli jo 1550-luvulla rai-vattua peltoa 14 panninmaata, eli parisen hehtaaria. Se osoittaa paitsi varallisuutta, myös talon pitkää ikää, sillä kuten tiedetään peltoalat kasvoivat noina aikoina hyvin hitaasti.

Långin sukupuun juurilta

Kuva n:o 3. Tultaessa Långin talon vaiheissa 1650-luvulle, oli sen isäntänä Matti Hannunpoika Lång. Hän oli syntynyt noin 1605 ja hänestä löytyvät lisätiedot vuosina 1648-63. Noina aikoina Långin talo oli Räyringin suurin ja vauraimpia koko ylimaassa. Talolla oli mm. vesimylly Porasenjoessa ja varallisuutta kaiketi osoitti myös se, että Kaisa-emännän kuoltua hänet haudattiin kirkon lattian alle. (Hän oli toinen ruumis, joka haudattiin Yli-Vetelin toisen kirkon alustaan.)

Matin ja Kaisan lapsista ote-taan tässä huomioon ainoastaan pojat Erkki ja Juho.

ERKKI MATINP. LÅNG

Syntyi 1620-luvun alussa. Sai talon isännyyden 1670-luvun tienoilla, isänsä kuoleman jälkeen.

Velimies Juho oli jo tuolloin Kokkolassa ja ilmeisesti arvoste-tussa asemassa, samoin kuin oli myös Erkki Vetelissä. Käräjäpöytäkirja nimittäin kertoo, että vuonna 1670 antoi Hannilan talon isäntä, Erkki Matinpoika veljel-leen kokkolalaiselle Juho Matinpo-jalle isänsä perintöosuutena 100 kuparitaalerialia ja yhden leh-män.

Seuraavana vuonna Juho puoles-

taan järjesti veljelleen huomiota herättävät vihkiäiset Kokkolassa. Erkki vihittiin tuolloin Yli-Vetelin kappalaisen Erik Raumanuk-sen tyttären kanssa.

JUHO MURMESTAR - RÖRING

Syntyi 1620-luvun alkupuolella. Oli lähtenyt kotikylästään Kokko-laan ilmeisesti 1650-luvun paik-keilla. Siellä hän oli ansioitunut käsityöläisenä ja saanut muurari-mestarin arvon. Kaupungin asukas-luettelossa vuodelta 1676 lukee yksinkertaisesti: "Johan Murmes-tar, hustru Margareta, två perso-ner". Vaimo Margareta Jönsintytär kuoli 1686.

Jossakin vaiheessa Juho otti nimekseen syntymäkylänsä Räyringin ruotsinkielisen nimen Röring. (Käytetty myös muotoa Roering). Hän kohosi liiketoimiensa ansiosta kaupungin arvostetuimpien kauppa-porvarien joukkoon.

HENRIK JUHONPOIKA RÖRING

Syntyi 1663. Hän jatkoi isänsä viitoittamaa tietä ja tuli hänestä aikanaan raatimies ja eräs kaupun-gin varakkaimmista porvareista.

Henrikin jälkeläisistä sikisi laaja pappien ja virkamiesten suku pohjanmaalle.

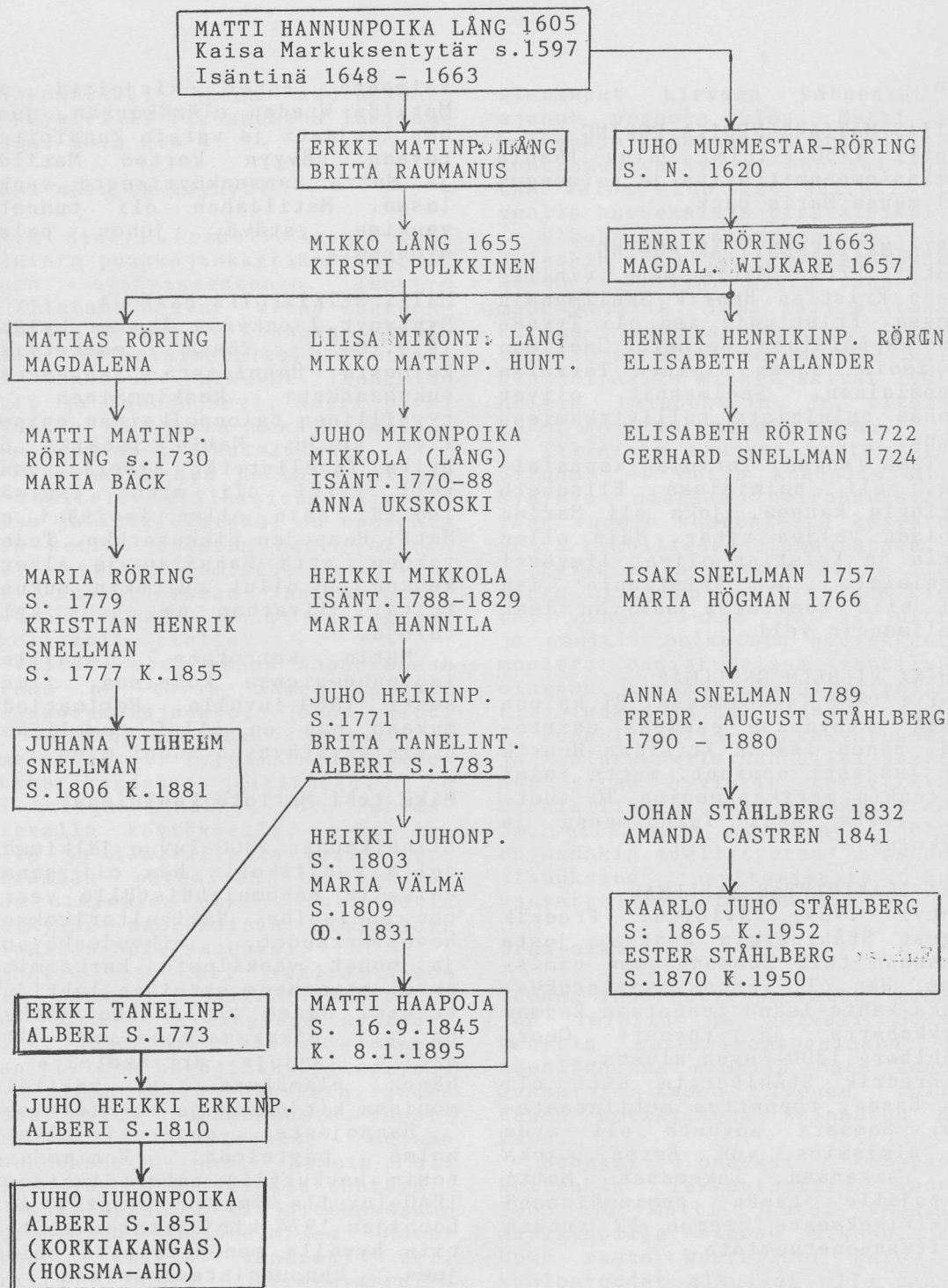
MIKKO ERIKINPOIKA LÅNG - HANNILA

Syntyi 1655. Långin talon isännöys siirtyi aikanaan Mikolle ja myös talon jakaminen tuli ajankohtai-seksi. Oli myös käynyt niin, että suomenkieliset naapurit saivat aikaan talon nimen muuttu-misen. Hans-nimisistä isännistä ja pojista tuli Hannu tai Hanni ja vähitellen taloa ryhdyttiin sanomaan Hannilaksi. Sillä nimellä talo tunnetaan tänäkin päivänä.

Jaetun talon toisessa puolik-kaassa kävi aivan samoin. Nimike-hitys kulki, Mikael - Mikko - Mikkola.

MATIAS HENRIKINPOIKA RÖRING

Syntyi 1699. Kuten kaaviosta näkyy Matias ja Henrik-nuorempi olivat veljeksiä. Matias toimi Kokkolassa kaupppiaana ja hänen vaimonsa Magdalena oli ruotsalai-

KOLMEN MERKKIMIEHEN SUKUHAARAT
KANTA-ISÄNÄÄN MATTI HANNUNP. LÅNG

nen.

MATIAS MATIAKSENPOIKA RÖRING

Syntyi 1730. Toimi Oulun läänin komissiomaanmittarina ja vaimonaan oli muuan Maria Bäck.

MARIA MATIAKSENTYTÄR RÖRING

Syntyi 1779. Maria meni vihille erään Kristian Henrik Snellmannin kanssa. Kristianin isä oli Tyrnävän kappalainen Gerhard Snellman ja isoisa saman niminen Tervolan kappalainen. Snellmannit olivat vanhaa oululaista tullivirkamies-sukua.

Tämä isoisa, Tervolan kappalainen, oli naimisissa Elisabeth Röringin kanssa, joka oli Marian isoisan veljen tytär. Näin ollen Maria ja Kristian olivat lievästi sukulaisia ja Kristianin isä oli siis kaaviossa näkyvän Isak Snellmannin veli.

JUHANA VILHELM SNELLMAN

Syntyi 1806 Tukholmassa. Ei kaipa tässä yhteydessä enempää esitte-lyä. Hänen isänsä Kristian Henrik oli laajasti oppinut, mutta toimi kuitenkin merikapteenina 30 vuot-ta. Perhe asui Tukholmassa ja Kokkolassa.

ANNA ISAKINTYTÄR SNELLMAN

Syntyi 1789. Avioitui Fredrik August Ståhlbergin kanssa, josta aikanaan tuli Kuhmonniemen nimis-mies. Hän oli vanhaa pappissukua, jonka kanta-isänä tunnetaan Rauman kirkkoherra ja rovasti Georg Ståhlberg 1700-luvun alusta.

Fredrik Ståhlbergin äiti oli von Essen, tunnettua sotilasaate-lia. Samasta suvusta oli myös se nimismies von Essen, joka oli aikanaan lukemassa Matti Haapojalle tämän ensimmäisestä henkirikoksesta saamaa 12 vuoden kuritushuonetuomiota.

KAARLO JUHO STÅHLBERG

Syntyi 1865, kuoli 1952. Hänen isänsä oli Haapajärven kappalainen Johan Ståhlberg ja äitinsä Amanda Castren. Kuten tiedämme, K.J. Ståhlberg oli Suomen tasavallan ensimmäinen presidentti mm. Hänen

vaimonsa Ester kirjoitti mm. Matilda Wreden elämäkerran, jossa hän laajasti ja varsin kunnioitet-tavaan sävyyn kertoo Matildan ja Matin kanssakäymisestä vanki-lassa. Matildahan oli tunnettu vankien ystävä, johon palaan myöhemmin.

MATTI HEIKINPOIKA HAAPOJA

Syntynyt Isonkyrön Ikolan kylässä 16.9.1845. Tässä esitetyistä kolmesta Hannilasta lähteneestä sukuhaarasta keskimäinen on tyypillinen talonpoikainen esipol-vien ketju. Matin isoäiti oli Brita Tanelintytär Alberi, jonka veli Erkki oli minun isoisäni isoisa. Näin ollen isoisäni oli Matti Haapojan pikkuserkku. Todet-takoon, että Hannilan ja Alberin kesken on ollut muitakin sukusi-teitä, olivathan ne saman kylän taloja.

Matin kerrotaan vierailleen isovanhempiensa kodeissa, ilmei-sesti 1860-luvulla. Perimätiedon mukaan hän on ollut tavallinen, hyvin käyttäytyvä nuori mies.

Mikä teki Matista kuuluisan?

Elinaikanaan 1800-luvun jälkimmäi-sellä puoliskolla hän oli senai-kaiselle sanomalehdistölle verrat-ton uutisaihe. Väkivaltarikokset, hevosvarkaudet, oikeudenkäynnit ja monet vankilasta karkaamiset antoivat aiheen satoihin lehtijut-tuihin. Hänen kuolemansa jälkeen on eri aikakausilehdissä ollut useita laajoja artikkeleita ja hänen elämänsä on käsitelty monissa kirjoissa ja tutkielmissa.

Haapojasta on kirjoitettu kolme näytelmää. Ensimmäinen tosin haukuttiin pahanpäiväisesti 1940-luvulla, mutta toista, Aura Louhijan 1974 kirjoittamaa esitet-tiin hyvällä menestyksellä Seinä-joen kaupunginteatterissa ja televisiossa. Uusinta, Jussi Kylätaskun näytelmää vuodelta 1988 on esitetty mm. Turun ja Kotkan kaupunginteattereissa sekä Baltian teatterifestivaaleil-la. Lisäksi hänestä on olemassa parastakin näköispatsasta aidompi

muistomerkki; hänen luurankonsa on näytteillä rikosmuseon lasiakapissa. Kuva n:o 4.

Miksi näin on käynyt?

Matti syntyi keskelle etelä-pohjalaista puukkojunkkarikulttuuria. Hänen synnyinseutunsa Isokyrö ja Ylistaro olivat siinä suhteessa aivan Härmän ja Kauhavan veroisia. Viimeksimainituilla vain oli tunnetut esikuvat Isontalon Antti ja Rannanjärvi. Matti pyrki omienkin sanojensa mukaan vastaavaan asemaan kotikulmillaan.

Myöhemmin, kun Haapojan elämää on käsitelty erilaisissa muistelmissa ja tutkielmissa, on useammin kuin kerran todettu hänen olleen hyvin kyvykäs ihminen, joka vain oli nuoruudessaan hairautunut; joutunut ikään kuin vahingossa rikolliselle tielle.

Väitän, että tässä tapauksessa totuus on tarua ihmeellisempi. Se nuorukaisjoukko, johon Matti jo paimenpoikaiässä joutui ja samaistui, oli tyyppillinen puukkojunkkarikauden jälkituote. Se oli huligaanijoukko, joka rehavastelevalla käytöksellä, mekastuksella ja ilkivallalla pyrki tyydyttämään pätemisen tarvettaan. Eräs nimismies onkin juuri Matin kotikylän nuorukaisia nimittänyt Kainaston huligaaneiksi.

Matin isä oli väkivaltainen ja pahasti alkoholisoitunut. Tuo Vetelin Räyringissä syntynyt Heikki Juhonpoika oli myös useampaan kertaan käräjillä syytettynä. Ei mistään kovin vakavista rikoksista, mutta juopumuksesta, sapat-tirauhan rikkomisesta, metsän haaskauksesta jne. Samoin oli laita myös Matin veljien suhteen.

Vankilassa kirjoittamassaan nuoruutensa muistelmissa Matti kertoo, kuinka vanhempi veli kuritti häntä kirvesvarrella hakkaamalla ja kuinka hän joskus, kun ei uskaltanut mennä kotiin, vietti öitensä jossakin sillan alla sammakoiden seurassa.

Samoin hän kertoo eräästä tapauksesta kotonaan. Isä Heikki oli taas kerran humalapäissään

siepannut kirveen käteensä ja ajanut perheen ulos. Matti sai kuitenkin komennuksen eräänlaiseen luottamustehtävään; hän sai näyttää valoa, kun isä huiteli kirveellä huonekaluja pirstaleiksi.

Ulkona viinaprännissä oli joitakin miehiä ryypiskelemässä ja he yrittivät mennä rauhoittamaan Heikkiä. Tämä tuli kuitenkin kirves koholla vastaan, joten sisälle ei ollut menemistä. Jollakin seipäällä miehet saivat lyötyä Heikin tainnoksiin ja sitoivat hänet köysiin rauhoittumaan.

Tällaista taustaa vasten arvioituna, ei Matin kohdalla ollut kysymys mistään hairahduksesta, vaan vuosia kestäneestä kasvatuksesta rikolliseen elämäntapaan.

Kyvykäs ja älykäs Matti ilman muuta oli. Hän osasi kolmea kieltä, osasi lukea ja kirjoittaa ja osoitti melkoista neuvokkuutta monissa onnistuneissa vankilapaoissaan. Lisäksi hän oli fyysisesti voimakas ja ns. komea mies.

Kunnollisella kasvatuksella ja koulutuksella hän olisi saattanut yltää hyvinkin merkittävään kunnialliseen elämäntapaan. Se, että näin ei käynyt, johtui enemmänkin edellytysten ja mahdollisuuksien puuttumisesta kuin kasvattajien haluttomuudesta.

Uran alku

Vuonna 1863 Matti pestautui armeijan leipiin ja palveli Suomen kaartin reservikomppaniassa Hämeenlinnassa nimellä Mats Kanon. Sukunimi Kanon lienee tullut hänen kotikylänsä Kainaston mukaan.

Pahaksi onneksi komppania kuitenkin lakkautettiin vuonna 1865 ja Matti joutui vapaille markkinoille samaan aikaan, kun koko maata koetelleet kato- ja kuolonvuodet alkoivat olla pahimmillaan.

Matti palasi kotiseudulleen, mutta ei päässyt kiinni mihinkään kunnolliseen työhön. Hän sai melko nopeasti muutamia sakkotuomioita erilaisista pikkurikoksista; sapattirikkomus, kortinpeluu

jne.

Sakot jäivät tietenkin maksamatta ja Matti häipyi kotiseudultaan. Hän kierteli eri puolilla maata ja elätti itsensä pääasiassa varastelemalla. Hänelle hyvin tyypillinen rikos oli hevosvarkaus. Hän varasti hevosen varusteineen, ajeli sillä seuraaville markkinoille ja myi sen siellä.

Näillä retkillään Matti saapui Tampereelle 16. päivänä huhtikuuta 1867. Tarkkaan ottaen hän saapui Messukylään, sillä hän itse kertoi majailleensa Skyttälässä, odottaessaan pääsiäismarkkinoiden alkamista.

Sen aikaista Kyttälän kaupunginosaa, joka kuului silloin Messukylään, on kuvattu hyvin harmaanankeaksi hökkelikyläksi, jossa piileskeli rikollisia, käytiin viinan salakauppaa ja vietettiin muutenkin huonoa elämää. (Kts. Tampereen historia)

Huhtikuun 23. päivänä Matti oli istunut maakauppias Yrjö Ollikaisen kanssa eräässä olutkappakassa. Jostakin syystä Ollikainen oli kysynyt, onko Matilla puukkoa. Matti oli tokaissut: "Mitä minä veitsellä tekisin", ja oli saman tien pamauttanut Ollikaista nyrkillä naamaan. Myöhemmin miehet olivat sopineet asian ja Matti oli ostanut Ollikaiselle muutaman pullon olutta.

Seuraavana päivänä Matti oli riehunut porvari Helforsin kappakassa yhdessä lapualaisen Jöran Ala-Annalan kanssa. Matti oli mm. lyönyt oluttuopin kappaleiksi pöytään ja heittänyt tuopin kappaleella Aaro Salin-nimisen miehen kasvoihin. Nyrkillä hän oli lyönyt ainakin Salinia ja Taavetti Lindforsia. Porvari Helforsin kehoituksesta paikalla olijat yrittivät pidätellä Mattia sisällä, mutta tämä pääsi yhdessä Ala-Annalan kanssa takaovesta ulos. Miehet juoksivat läheiselle torille, jossa Esa Seppälä-niminen mies heidät tavoitti ja löi saman tien Mattia nyrkillä. Ehkä ei olisi lyönyt, jos olisi tiennyt, ketä löi. Matti nimittäin vastasi lyömällä Seppälää useita kertoja

puukolla.

Ala-Annala pidätettiin ensin ja Matti vähän myöhemmin, melkoisen kahakan jälkeen. Siinä Matti mm. ampui pidättämässä ollutta Sederlingiä, mutta lopulta hänet saatiin kaupungin vankilaan.

Juttua käsiteltiin Tampereen raastuvanoikeudessa ja Messukylän käräjillä yhteensä viisi kertaa. Elokuussa Matti siirrettiin Korsholman linnaan, josta häntä käytettiin Laihian ja Jurvan käräjillä. Siellä häntä syytettiin hevosvarkaudesta.

Tuomio noista rötöksistä oli yhdistettynä 40 paria raippoja, jotka annettiin marraskuun puolivälissä. Ei ole tiedossa, oliko tuohon aikaan vielä tapana, että pari sisälsi kolme lyöntiä vai oliko käytössä kaksi raippaa, jolloin pari tuli aina yhdellä lyönnillä; molempia tapoja on käytetty.

Tuollainen julkinen ruoskinta oli kova rangaistus. Paitsi, että se oli kivulias, se merkitsi suurta häpeää ja nöyryytystä. Muistelmissaan Matti kertoo tuosta ensimmäisestä rangaistuksestaan, jonka hän sananmukaisesti joutui kärsimään.

"Enpä kauan saanut kulkea, ennen kuin maallinen laki minut saavutti. Sain rangaistukseksi 40 paria raippavitsoja, mutta en siitä paljon vaaria ottanut. Paremminkin voisi sanoa, että se oli pikemminkin kiihotusta pahuuteen senkin tähden, ettei tarvinnut enää hävetä ihmisiä, kun kaikki tiesivät, että minä olen varas." Näin oli asia myös käytännössä, sillä Matti jatkoi elämäänsä entiseen malliin.

Kakolan kautta Siperiaan

Kahden vuoden kuluttua, 6.12.1869, Haapoja teki ensimmäisen henkiri-koksensa. Ylistarossa eräissä häissä hän iski Heikki Antinpoika Impposta puukolla niin, että tämä kuoli seuraavana päivänä. Kerrotaan, että Impponen, joka oli Mattiin verrattuna varakas talollinen, olisi ärsyttänyt

tätä rehvastelullaan ja myös haukkunut Matin Sofia-siskoa mustalaiseksi.

Todistajalausunnon mukaan Matti oli kutsuttu häihin siinä tarkoituksessa, että hän olisi, omalla pelottavalla olemuksellaan, pitänyt ns. tavalliset hulinoitsijat kurissa.

Siitä taposta Matti sai 12 vuotta kuritushuonetta ja joutui ensimmäisen kerran Kakolaan. Sieltä hän karkaili suunnilleen kahden vuoden välein. Rautakahleita hänelle lisättiin, määrättiin vesileipävankeutta, pimeääselliä ja raippoja, mutta mikään ei häntä pidättänyt.

Vuoden 1880 helmikuussa Matti anoi karkoitusta Siperiaan. Se oli hänen toinen anomuksensa ja silloin oli hänen tuomionsakin jo muuttunut elinikäiseksi pakko-työksi. (Muutettiin 1875.)

Senaatin oikeusosasto hyväksyi anomuksen ja lähtöä alettiin valmistella. Karkoitettavat tutkittiin tarkasti ja heille mm. määriteltiin ammatti, johon he olisivat soveliaita ryhtymään kaukaisessa karkoituspaikassaan. Matin ammatiksi tuli raskas kivenhakkaajan työ.

Tyytyväisyys oli varmasti molemmipuolinen, kun Matti vihdoin helmikuussa 1881 aloitti yli 7000 kilometrin patikkamatkan kohti Baikal-järven seutuja Itä-Siperiassa.

Kävelymatka alkoi Viipurista ja kulki Pietarin kautta yli Uralin Tomskin kaupunkiin ja edelleen Irkutskiin, lähelle Baikal-järveä. Vangit kävelivät koko matkan rautakahleissa ja aina etappipaikoissa, joita oli 25-30 virstan välein, seppä tarkasti kahleet. Matka kesti useita kuukausia ja sen saattoivat kestää vain terveet ja hyväkuntoiset vangit.

Karkoituspaikassaan vangit asuivat vapaasti, mutta kuitenkin viranomaisten valvonnassa. He työskentelivät maa- ja metsätöissä, kivilouhimoissa, kaivoksissa jne. Mattikin oli osan ajasta Altain kullanhuuhtomoilla. Ilmei-

sesti jonkin murhan tai ryöstön takia hän joutui Siperiassakin vankilaan ja myös karkoitetuksi kauemmas itään, Nertsinskin alueelle. Paikka on noin tuhatkunta kilometriä Baikalista itään, Amur-joen latvoilla. Sieltäkin Matti karkasi ja palasi takaisin Tomskin seuduille, jossa oli paljon suomalaisia karkoitettuja.

Siellä karkoitettujen siirtokunnissa toimi myös suomalaisia pappeja, he yrittivät tehdä jonkinlaista sielunhoitotyötä karkoitettujen keskuudessa. Työ oli varmasti lähes toivotonta; sen voi päätellä heidän omista kuvauksistaan. Tunnetuin näistä hengen miehistä oli Johannes Granö. Hän on kirjoittanut työstään mm. tunnetun kirjan "Kuusi vuotta Siperiassa". Eräässä kirjoituksessaan Granö mm. kertoo Matti Haapojan käyneen hänen luonaan ehtoolisella ja lukemassa suomalaisia sanomalehtiä.

Ei ole luotettavaa tietoa siitä, kuinka monta ihmistä Matti toimitti Aabrhamin helmaan Siperiassa ollessaan, mutta kaikesta päätellen niitä oli useita, sekä suomalaisia että venäläisiä. Ryöstöt ja tapot olivat siellä hyvin tavallisia, eikä niitä välitetty liiemmin edes tutkia. Kuva n:o 5.

Ilmeisesti Matin elämä alkoi lopulta käydä hankalaksi Siperiassakin. Hän alkoi suunnitella paluuta Suomeen ja siihen uhkayritykseen hän tarvitsi varusteiden lisäksi runsaasti rahaa.

Voidaan vain arvailla, millä keinoilla Matti rahansa hankki, mutta joka tapauksessa hän otti joskus keväällä 1890 suunnan kohti Suomea.

On puhuttu, että karkoitusvankei, joka pakeni Siperiasta ja selviytyi takaisin Suomeen, olisi katsottu rikoksensa sovittaneeksi ja hän sai vapautensa takaisin. Se ei pidä paikkaansa. Venäjälle karkoitetuista tiedetään karanneen kaikkiaan 63 vankia, joista 17 selviytyi Suomeen, mutta Haapoja oli ainoa, jota ei palautettu takaisin.

MATTI HAAPOJAN JA MÖNEN SUOMALAISEN
KARKOITUSSEUTUJA SIBERIAA . . . KÄVELYMATKAA
SUOMESTA KERTYI YLI 7000 KM.

Joka tapauksessa, syyskuun ensimmäisenä päivänä Matti kolkutti, paljasjalkaisena, repaleisena ja nääntyneenä, Uudenkirkon pappilan ovea ja pyysi kirkkoherra Roschierilta rahaa ja ruokaa. Ruokaa hän ainakin sai ja jatkoi matkaa kohti Helsinkiä. Siellä hän asusteli kuukauden verran, teki maakunnassa muutamia hevosvarkauksia ja kierteli markkinoilla.

Kyllä Siperia opetti

Kymmenen vuotta Siperiassa kovetivat ja raaistivat Mattia entisestään. Sen osoittivat syksyn tapahtumat.

Lokakuun kahdeksantena, aamuyöllä Matti tappoi Jemina Salonen-nimisen prostituoidun Albertinkatu 20:ssä Helsingissä. Muutamaa päivää myöhemmin Matti yllätettiin Porvoon markkinoilla ja saatiin lyhyen kahinan jälkeen pidätetyksi. Siinä yhteydessä Matti ampui pidättäjiään ja omien sanojensa mukaan myös itsensä, mutta ase ei toiminut.

Tapahtuma herätti tavatonta julkista huomiota ja oikeudenkäynnin aikana murhayön tapahtumat selvisivät varsin yksityiskohtaisesti. Lyhyesti kerrottuna itse tapahtuman kulku oli seuraava.

Aamuyöllä Salosen ehdotettua, että Matti voisi jo lähteä, tämä oli sanonut, että ei käy. Matti oli istunut Salosen viereen sängyn laidalle ja hyväillyt tämän kaulaa. Samalla hän oli kietaissut mukanaan tuomansa lyhyen narunpätjän Salosen kaulan ympäri ja kuristanut tämän hengiltä.

Kuulustelijan kysyttyä kuolikonainen heti, Matti oli vastannut: "Siihen minä sen heitin, en katsonut liekö kuollutkaan..... Vielä hän tuo taisi potkia, kun lähdin".

Tuollainen kylmäverinen raakuus sellaisessa vaarattomassa tilanteessa osoittaa mielestäni, että niissä tilanteissa, joihin Matti oli Siperiassa joutunut toisten rikollisten kanssa, joissa toimi ainoastaan sääntö, tapa tai tule tapetuksi, ei hänellä voinut

olla mitään pidäkkeitä riistää henki keneltä tahansa.

Sen vuoksi se tieto, joka rikosmuseossa on esillä, että Matti olisi elämänsä aikana tehnyt 18 henkirikosta, voi aivan hyvin pitää paikkansa, vaikka sitä ei ole dokumentein todistettu.

No niin. Kun tuohon murhatuomioon oli vielä lisätty muutama Hämeen puolella tehty hevosvarkaus, näytti Matin tuomio tällaiselta:

"Tuomittu elinkaudeksi vankeuteen, seisomaan kaksi tuntia kaularaudassa paaluun kiinnitettyinä ja sen jälkeen ruoskittavaksi. Kuolemantuomio, jonka täytäntöönpanon jälkeen ruumista ei saa haudata kirkkomaahan". Hyvin keskiaikaisia tuomioita.

Oikeudenkäynnin jälkeen senaatin oikeusosasto sitten vahvisti ja yhdisti tuomiot niin, että Matin viimeisessä vanginpassissa luki yksinkertaisesti: "Murhasta rauhavalan kestäessä ja ryöstöstä sekä neljästä kerrasta varkautta sisältäen myös varkautta ulkona kedolla." (Hevosvarkaudet huomioitu.)

Viimeinen tuomio

Haapojan viimeinen maallinen tuomio, elinikäinen, kesti vain neljä vuotta. Siihen aikaan sisältyy kuitenkin paljon yllättäviä tapahtumia ja dramatiikkaa.

Ollessaan Katajanokalla tutkitovankeudessa Matti tapasi Matilda Wreden. Tämä tunnettu vankien ystävä, Vaasan maaherran tytär, oli vähän yli 20-vuotiaana aloittanut sielunhoitotyön vankien keskuudessa, heidän tukena ja uskonnollisten vaikutteiden antajana.

Tuntuu uskomattomalta, että tuo nuori nainen uskalsi ja pystyi tunkeutumaan niinkin paatuneen rikollisen kuoren läpi ja saamaan hänessä aikaan uskonnollisen herätyksen. Herätyksen ja kääntymyksen aitoudesta on tosin paljon kiistelty. Ehkäpä se on ollut aito ja vilpiton, mutta niissä oloissa, ilman ainoatakaan muuta

tukijaa tai ymmärtäjää, se ei yksinkertaisesti voinut kestää. Näyttää myös siltä, että kun Matti muutamaa vuotta myöhemmin yritti päästä takaisin Siperiaan, selvittämään siellä tekemiään rikoksia, hänen aikeensa ei ollut aivan vilpittön.

Huomattuaan, että vankilan prokuraattori ei lupauksistaan huolimatta tehnyt mitään asian hyväksi, Matti olikin sanonut: "Minä olen sitä mieltä, että minun on päästävä Siperiaan ja ellei minua sinne lähetetä, minä lähdän sinne ilman lupaa." Ja sitä hän myös yritti.

Lokakuun 10. päivänä Matti teki viimeisen pakoyrityksensä. Yritys kuitenkin paljastui jo alkuvaiheessaan ja sitä seuranneet tapahtumat osoittavat Matin olleen hyvin kaoottisessa mielentilassa.

Puukotettuaan hengenvaarallisesti kolmea vartijaa, joista yksi myöhemmin kuoli, Matti repäisi takkinsa auki ja iski useita kertoja itseään puukolla rintaan vasemmalle puolelle. Sitä ennen hän oli huutanut toisille vangeille: "Hyvästi pojat, Matti lähtee taivaaseen!"

Hän kuitenkin väsyi kesken, istahti penkille ja heitti puukon lattialle. Henki oli hänessä tavattoman tiukassa. Häntähän oli elämänsä aikana tappamistarkoituksessa puukotettu, ammuttu, lyöty kirveellä päähän, mutta henkensä hän oli aina säilyttänyt.

Tuon itsensä puukottamisen jälkeen Matti virui sellissään kahleisiin kytkettynä kaksi viikkoa, ennen kuin hänet edes vietiin vankilan sairaalaan. Silloinkin vain todettiin hänen jo kylliksi toipuneen voidakseen kantaa kahleita.

Pakoyritystä käsiteltiin Turun raastuvanoikeudessa 5. ja 7. päivänä tammikuuta 1895. Kahdeksannen päivän aamupäivällä Matin elämänlanka lopulta katkesi. Ei katkenut se villalanka, jonka hän oli purkanut sukastaan.

Hän oli nimittäin purkanut sukkansa ja punonut langasta 19-kertaisen, 90 senttiä pitkän

narun, jonka sitoi sellin ovesa olleeseen rautatappiin. Siihen hän sitten hirttäytyi.

Siihen päättyi Matti Haapojan värikäs, väkivaltainen elämä. Hän teki eläessään paljon pahaa, minkä itsekin oli myöntänyt. On ehkä hiukan uskallettua sanoa, mutta eräs hyvä työ, minkä hän olisi voinut tehdä sukututkimuksen kannalta katsoen, olisi ollut se, että hän olisi mennyt naimisiin ja jättänyt jälkeensä muuttaman lapsen.

Palataan vielä siihen kolmen sukuhaaran asetelmaan, jonka kantaisänä oli Matti Hannunpoika 1600-luvun alussa. Voidaan kai sanoa, että tuo asetelma on eräänlainen läpileikkaus koko sukututkimuskentän monivivahteisesta kirjosta. Siinä on, niin kuin sanonta kuuluu, monta monessa.

Ehkä se käy myös näytteeksi siitä, minkälaisille syrjäpoluille sukututkija voi harrastuksensa parissa joutua.

Lähteitä:

Turun hist.yhdistyksen julk.XIX-1987/Virrankoski
Heikki Ylikangas: Härmän häijyt ja Kauhavan herra
Heikki Impivaara: J.V.Snellmannin 32 esivanhempaa
Osmo Durchman: K.J.Ståhlbergin 32 esivanhempaa
Kaius Ervasti (1992): Murhamiehen muotokuva
O.V. Kankaanrannan kortisto
Olavi Horsma-aho (1994): Horsma-Jussin suku
Pohjalainen 26.5.1991
Marjatta Pulkkisen tutkimukset (ei julk.)
Ester Ståhlbergin päiväkirja
Vaasan maakunta-arkisto
Rikosmuseo